

стан підприємства. Можна використовувати комплексний показник, який характеризує ступінь ефективності системи управління обіговим капіталом та є цільовою функцією оцінки впливу системи управління на фінансовий стан підприємств. Визначення цільової функції базується на оптимізації багатокритеріальної моделі [2, с. 13].

Висновки. У дослідженні було сформульовано економічну сутність обігового капіталу, основні принципи та підходи до формування системи управління цим капіталом і запропоновано комплексну оцінку впливу системи управління обіговим капіталом на фінансовий стан підприємства та інструментарій оптимізації його обсягів і структури.

Отже, обіговий капітал слід розглядати як авансовану вартість в елементи обігових виробничих фондів і фондів обігу для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства.

На мою думку, на сучасному етапі слід більше уваги приділяти методам і прийомам управління обіговим капіталом, а не розглядати теоретичні засади його сутності.

Як на сьогодні, так і в майбутньому, поняття "управління обіговим капіталом" потребує подальшого глибокого вивчення та дослідження, оскільки воно має значний вплив на розвиток підприємства та його прибутковість. Тому висвітлення і подальше вивчення цієї теми є конче потрібними.

Література

1. Бланк И.А. Управление активами. – К. : Ника-Центр; Эльга, 2000. – 717 с.
2. Гусева О.Ю. Стратегія управління обіговим капіталом торговельних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. – Донецьк, 2004. – 19 с.
3. Зборовська О.М. Управління обіговим капіталом промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Приазов. держ. техн. ун-т. – Маріуполь, 2006. – 19 с.
4. Мазаракі А.А. та ін. Економіка торговельного підприємства : підручник [для студ. вузів] / під. ред. проф. Н.М. Ушакової. – К. : Вид-во "Хрещатик", 1999. – 800 с.
5. Маргасова В.Г. Управління оборотним капіталом та оцінка його впливу на фінансовий стан підприємств (на базі харчової промисловості Чернігівського регіону) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Нац. акад. держ. под. служби України. – Ірпінь, 2005. – 19 с.
6. Сорока Р.С. Чинники впливу на ефективність функціонування оборотного капіталу // Регіональна економіка. – 2003. – № 2. – С. 72-80.

УДК 339.9(075.8) М.М. Дуран – Ужгородський національний університет

ЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

На основі аналізу публікацій вітчизняних авторів та нормативно-правових документів України розглянуто суть митної політики держави та її роль у регулюванні інтеграції економіки України та її регіонів у міжнародний економічний простір. Розкрито зміст поняття митної політики держави в системі понятійно-категоріального апарату економічних регіональних досліджень. Надано рекомендації з вибору опти-

мального типу митної політики в Україні, а саме введення послідовної обережної лібералізації з елементами протекціонізму.

Ключові слова: митна політика, державне регулювання, міжнародна економічна інтеграція, лібералізація, протекціонізм, Митний кодекс України, регіон, Україна

M.M. Duran – Uzgorod national university

Role of customs policy in state adjusting of international economic integration of Ukraine and its regions

On the basis of Ukrainian author's publications analysis and Ukraine's normatively-legal documents essence of customs policy the states and its role in adjusting of integration of Ukrainian economy and its regions in international economic space are considered. The contents table of state customs policy concept in the concept-category vehicle of economic regional researches system is exposed. Recommendations from the type selection optimum customs policy in Ukraine, namely introduction of successive careful liberalization with the elements of protectionism is given.

Keywords: custom politicians, state adjusting, international economic integration, liberalization, protectionism, Custom Code of Ukraine, region, Ukraine

Одним з основних засобів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у сфері інтеграції України та її регіонів до світових ринків є митна політика.

Митна політика як складова частина внутрішньої політики є за своїм характером правоохоронною, тобто такою, що стоїть на сторожі державних інтересів, прав підприємств, господарських об'єднань, підприємців, громадян. Варто додати, що митна політика є і складовою частиною зовнішньої політики України, тому що слугує забезпеченню і реалізації зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних завдань та інтересів України, захисту національної економіки, сприяє створенню умов для її пожвавлення і підйому. Митна політика також сприяє інтегруванню української економіки у світове господарство.

Водночас неправильне або неточне визначення сутності й змісту митної політики, різних її проявів призводить до нерозуміння її соціального призначення, рушійних сил і суб'єктів, звуження її змісту, а отже, і до помилок у її формуванні і практичній реалізації. 11 липня 2002 р. було прийнято новий Митний кодекс України (МКУ), більш адаптований до міжнародного митного права, у ньому враховано зміни в соціально-економічній структурі України, позитиви попереднього кодексу.

Експерти і спеціалісти, зокрема закордонні, високо оцінили прийнятий кодекс. На відміну від кодексу 1991 р., що містив лише 164 статті, у чинному кодексі 432 статті. Він значно спростив процедури митного контролю і митного оформлення, ввів багато нових понять, деталізував чимало норм і правил, які раніше були сформульовані дещо узагальнено, що зумовило необхідність прийняття багатьох відомчих актів. Особливо необхідно відзначити принципово новий підхід авторів кодексу до поняття "митна політика" і "митна справа" [5].

Основне законодавче оформлення означення митної політики викладене Митного кодексу України у ст. 2, відповідно до якої митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення сво-

їх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [5]. До завдань митної політики належать:

- а) забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю і регулювання товарообміну на митній території України;
- б) участь у реалізації торгово-політичних завдань щодо захисту українського ринку, стимулювання розвитку національної економіки, сприяння в проведенні структурної перебудови й інших завдань економічної політики України;
- в) інші завдання, обумовлені Верховною Радою, Президентом й Урядом відповідно до чинного кодексу та інших законодавчих актів України [4, с. 11].

Розглянемо тепер не законодавчі, а наукові означення, інтерпретації й трактування митної політики і спробуємо з'ясувати її сутність і зміст. Тлумачення митної політики тією чи іншою мірою знайшло відображення в працях К. Сандровського, А. Козиріна, А. Єршова, М. Блінова, Б. Габричидзе, С. Барамзіна, П. Дзюбенко, І. Бережнюка, О. Гребельника та ін.

На думку відомого вітчизняного дослідника-правника К. Сандровського, митна політика є система заходів, спрямованих на забезпечення економічної охорони державних кордонів і виконання зовнішньоекономічної програми держави в міжнародному спілкуванні через засоби митного регулювання, тобто державного впливу на сферу митних відносин [7, с. 47].

Ряд авторів переносять сферу дії митної політики за межі економічних відносин, надаючи їй характеру ідей, принципів і т. ін. Так, І. Бережнюк переконує нас у тому, що митна політика – це система поглядів, ідей та переконань, яка формує основні правові та економіко-організаційні принципи митної справи [1, с. 11].

Досить оригінальне розуміння суті та змісту митної політики наводить Є. Курасова. "В умовах демократичного суспільства, – зазначає автор, – характер і призначення митної політики ускладнюється. Вона здобуває чітко виражений соціальний характер. Суть його в тім, що митна політика об'єктивно пов'язує державу, політичні інститути і структури, учасників зовнішньоекономічної діяльності, створює між ними відносини взаємодії та взаємозалежності. Характер цих відносин залежить від погодженості і досягнутого компромісу інтересів сторін, соціальних груп. Можна сказати, що митна політика обумовлюється досягненням соціального партнерства держави, політичних інститутів суспільства, соціальних груп, учасників зовнішньоекономічної діяльності тощо" [4, с. 14]. На підставі цих міркувань вона дає таке робоче визначення митної політики: "Митна політика – це діяльність політичних інститутів суспільства щодо виявлення, узгодження і координації політичних, економічних, правоохоронних, соціальних та інших інтересів за допомогою митної справи" [4, с. 14].

Визначаючи засади обґрунтування і дослідження феномена митної політики, О.П. Гребельник наполягає на необхідності врахування основних підходів до її трактування: владно-правового, організаційно-інституціонального, економічного і психо-етичного [3, с. 23]. Економічний підхід (головний, на на-

шу думку) О. Гребельник пов'язує "...в основному з впровадженням у життя зовнішньої і внутрішньої економічної політики країни, яка ґрунтується на виборі оптимальної моделі взаємовідносин із світовою системою господарювання: протекціонізм, вільна торгівля або гармонійне їх поєднання. Залежно від вибору того або іншого напрямку і ступеня його впливу (наприклад, протекціонізм може бути селективним, галузевим, колективним, прихованим, монопольним, помірним, жорстким). На практиці застосовуються різні інструменти економічної політики, в тому числі й митно-тарифні регулятори" [3, с. 23].

Виходячи з цього, автор розглядає митну політику під кутом зору цільової та функціональної спрямованості. "Під кутом зору цільової спрямованості митно-тарифна політика – це система політико-правових, економічних, організаційних та інших широкомасштабних заходів у сфері митно-тарифних відносин, спрямованих на реалізацію і захист як внутрішніх, так і зовнішньоекономічних інтересів країни з метою здійснення динамічних соціально-економічних перетворень за умови формування ринкових відносин.

З огляду на функціональну спрямованість, митно-тарифна політика – це система заходів економічної і зовнішньоекономічної політики, що вживаються державою в митному оподаткуванні, контролі і митному оформленні" [3, с. 27]. Узагальнюючи визначення митної політики, О. Гребельник стверджує, що під нею варто розуміти комплексну систему заходів, спрямованих на забезпечення економічного суверенітету країни, охорону державних кордонів, реалізацію зовнішньоекономічної стратегії через сферу митних відносин [3, с. 29].

На сьогодні головним теоретичним і практичним питанням є проблема вибору типу митної політики в Україні, тобто протекціонізму чи вільної торгівлі. Прибічники обох напрямків досить ґрунтовно аргументують переваги кожного з них. Загальною вадою контраверсійних концепцій, на нашу думку, є їх прикладний, вузькоцільовий підхід, коли на першому плані постають не так цивілізаційні засади, скільки поточно-кон'юнктурні інтереси економічних суб'єктів різних рівнів господарювання. Крім цього, спроба протиставлення протекціонізму і вільної торгівлі виглядає хибною. Щоправда, вони протилежні за своїм змістом, але за істотними ознаками допускають і зумовлюють діалектичний перехід та отримання якості одного у кількості іншого.

В економічній літературі акцентовано на двох надзвичайно важливих для обґрунтування напрямків реалізації митної політики обставинах.

По-перше, політика протекціонізму повинна розглядатись як тимчасовий захід. Цей шлях пройшли усі країни світової системи.

По-друге, політика протекціонізму в сучасних умовах є типовою тільки для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою. Вона має глибоко об'єктивний і закономірний характер. Спроба лібералізувати зовнішню торгівлю України у середині 90-х рр. призвела до значного погіршення економічного становища країни та загострення кризових явищ.

Як вважає В. Рокоча, "...випадками, для яких протекціонізм у менш розвинутих країнах визначається більш ефективною формою зовнішньоторговельної політики, ніж вільна торгівля, є:

- ситуації, пов'язані з необхідністю досягнення певних національних цілей (посилення економічної та військово-політичної незалежності країни, захист на-

ціонального виробника і робочих місць, створення рівних умов для національних та іноземних виробників);

- ситуації, коли як вирішальний показник розвитку національної економіки розглядаються не якісні (ефективність національного виробництва, його міжнародна конкурентоспроможність, асортимент виготовленої продукції та ін.), а кількісні критерії (наприклад, зростання ВВП) [6, с. 175-176]".

Формування довгострокової економічної політики нашої країни повинно здійснюватись на засадах, що заперечують використання як засобів регулювання зовнішньоторговельних відносин політики "абсолютного" протекціонізму або, навпаки, "абсолютного" фритредерства.

Митна політика повинна мати помірний та відносно еластичний характер, переходячи від зваженого протекціонізму до поміркованої вільної торгівлі. Ця політика має реагувати на зміни і модифікуватись відповідно до характеру змін у суспільстві і світовій політиці та економічній кон'юктурі.

Важливим складником митної політики України є митна справа, забезпеченням функціонування якої в Україні заопікуються митні органи.

Відповідно до ст. 2 Митного кодексу України, митна справа – це порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане з встановленням та справлянням податків і зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, спрямовані на реалізацію митної політики України, становлять митну справу. Митна справа є складником зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України. У митній справі Україна дотримується визнаних у міжнародних відносинах систем класифікації та кодування товарів, єдиної форми декларування експорту та імпорту товарів, митної інформації, інших міжнародних норм і стандартів [5].

Митна політика і митна справа нероздільні. Однак уявлення про сутність їхнього зв'язку в теоретичному плані не відрізняються постійністю, а зміст завдань і характеру митної політики держави завжди був і лишається концептуальним питанням. Адже наявність розбіжностей у тлумаченні феномена митної політики може призвести до суперечностей у нормативних актах, що регламентують митну справу на різних рівнях.

Митна політика об'єктивується у двох формах – ідеальній та предметній. Ідеальну форму митної політики становить розумова, творча діяльність, що формує уявлення про певну митну політику. Матеріальну форму створює митна практика. Матеріалізація політики, приведення її в дію в предметній формі забезпечується створенням політико-правових і соціально-економічних засобів і досягненням запланованих результатів.

У цьому контексті як головні предметні чинники матеріалізації митної політики можна розглядати митне право та митну справу. Реалізація митної політики – процес спрямовування координованої діяльності митниці, органів виконавчої влади та інститутів суспільства на досягнення сформульованої в ній мети [2, с. 38].

Під джерелами митного права фахівці розуміють Конституцію держави, міжнародні угоди, Митний кодекс та інші закони, що містять норми митного права, укази Президента та постанови Уряду, акти Держмитслужби та інших державних органів виконавчої влади.

Будь-яка сучасна держава має визначений законодавством набір певних інструментів економічного та адміністративного регулювання (стимулювання або обмеження) імпорту та експорту. Принципова різниця між економічними та адміністративними засобами полягає у властивому специфічному способу впливу на суспільні відносини у сфері зовнішньої торгівлі: відповідно опосередковано через ринкові відносини або безпосередньо шляхом встановлення обмежень та заборон адміністративного характеру.

Якщо проаналізувати всю систему засобів реалізації митної політики України, ми можемо дійти висновку, що фіскальна функція реалізується, і це природно, економічними засобами – мита та митні збори; охоронна – переважно адміністративними, а от регулятивна поєднує в собі обидва види засобів. До того ж, один і той самий засіб впливу на суспільні відносини в митній сфері може виконувати одразу декілька функцій, наприклад, стягнення мита одночасно виконує фіскальну і регулятивну, ліцензування взагалі може поєднувати всі три функції.

Підсумовуючи матеріал, викладений у статті, слід зазначити, що метою зовнішньоторговельної політики України на сучасному етапі розвитку і в майбутньому є створення та підтримка конкурентоспроможних на світовому рівні галузей економіки та забезпечення найсприятливіших умов для розвитку їх експортного потенціалу, підтримка експортної діяльності усіма можливими напрямками, оскільки історія та практика розвитку світової економіки та економік окремих держав свідчить, що найбільшого рівня добробуту та багатства країни досягають насамперед шляхом створення конкурентоспроможних галузей економіки та підтримки експортної діяльності у світовому масштабі.

Нагальним завданням у цьому контексті є введення принципу послідовної обережної лібералізації з елементами протекціонізму, щоб створити належні умови функціонування господарства, захистити вітчизняних виробників і забезпечити інтеграцію України у світовий економічний простір. Інтереси національної економічної безпеки, розвиток експортного потенціалу, підвищення ефективності зовнішньої торгівлі вимагають від України співпраці з іншими країнами, які входять до складу різних регіональних угруповань.

Виходу України на світові ринки як рівноправного партнера сприяє вступ до СОТ. Проте членство нашої держави у цій організації означає відмову від державної програми дотацій промисловості й сільського господарства, а це не сприятиме економічному розвитку, а також від ліцензування зовнішньоекономічних операцій або зменшення кількості й обсягів митних обмежень імпорту. Одним з основних засобів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у сфері інтеграції України до світових ринків є митна політика.

Література

1. **Бережнюк. І.** Теоретичні основи та сутність митної справи // Вісник Академії митної служби України. – 2002. – № 3. – С. 3-17.
2. **Блинов Н.М., Дзюбенко П.В.** Введение в таможенное дело. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 274 с.
3. **Гребельник О.П.** Основи митної справи : навч. посібник. – К. : Центр навч. літ-ри, 2003. – 600 с.

4. Курасова Е. Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття "митна політика" // Вісник Академії митної служби України. – 2003. – № 2. – С. 9-15.
5. Митний кодекс України: Офіц. видання. – К. : Вид-ий дім "Ін Юре", 2002. – 404 с.
6. Рокоча В.В. Міжнародна економіка : навч. посібник. – У 2-х кн. – К. : Таксон 2000. – Кн. 1 : Міжнародна торгівля: теорія і політика. – 320 с.
7. Сандровский К.К. Таможенное право. – К. : Наука, 1974. – 176 с.

УДК 331.522.4(477)

Доц. О.І. Іляш, канд. екон. наук;
магістрант К.І. Мороз – Львівська КА

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

Розглянуто основні проблеми формування та розвитку людського капіталу України. Запропоновано основні напрямки та чинники його формування та відтворення. Отримали подальший розвиток дослідження щодо необхідності підвищення ролі людського чинника формування капіталу в ринковій економічній системі.

Ключові слова: людський капітал, людські ресурси, нація, навички, людський потенціал, суспільство, робоча сила, знання, продуктивність праці.

Assoc. prof. O.I. Ilyash; undergraduate K.I Moroz – L'viv commercial academy

Forming of conception of effective development of human capital of Ukraine

The basic problems of forming and development of human capital of Ukraine are considered. Basic directions and factors of his forming and recreation are offered. Got subsequent development of research in relation to the necessity of increase of role of human factor of forming of capital in the market economic system.

Keywords: human capital, human capitals, nation, skills, human potential, society, labour force, knowledge, labour productivity.

Постановка питання. Розвиток ринкових відносин у вітчизняній економіці ставить перед службами управління персоналом підприємства принципово нові задачі. Найбільш складною з них є управління формуванням людського капіталу певної якості. Додаткові труднощі у вирішенні цієї задачі виникають у процесі впровадження інновацій. Її значення посилюється тим, що успішна реалізація системи формування та розвитку людського капіталу є однією з найважливіших чинників розвитку підприємства.

Однією з найбільш важливих закономірностей розвитку світової господарської системи є взаємозв'язок економічного зростання та підвищення ролі людського капіталу в національній економіці. Особливо чітко ця закономірність прослідковується в економіці України. До останнього часу економічна категорія "людський капітал" залишалася лише в теоретичних розробках вчених і не виходила за межі практичних передумов економічного розвитку суспільства. Проте, в сучасних умовах чинник формування людського капіталу дедалі більше перетворюється на основу економічного зростання та міжнародного обміну, радикальних структурних зрушень, стає головним у формуванні сталого високого рівня конкурентоспроможності.

Пошук підходів до формування ефективної системи збалансованого цілісного розвитку людського капіталу зумовлює необхідність здійснення